

TOWARZYSTWO PRZYJACIÓŁ WARSZAWY

Program

Obroża

REMBERTÓW OTWOCK

REJONY III i IV

VII. OBWODU AK OBROŻA

Stowarzyszenie
Pamięci

Powstania
Warszawskiego
1944

Warszawa 13. marca 2016 r.

STOWARZYSZENIE
PAMIĘCI
POWSTAŃCY
WARSZAWSKIEGO
1944 r.

Program

Obroza

TOWARZYSTWO
PRZYJACIÓŁ
WARSZAWY
ODDZIAŁ
AKADEMICKI

NA FRONCIE

PROGRAM TRZECIEJ WIZJI TERENOWEJ

(autokarowa wycieczka historyczno – krajoznawcza z cyklu „na przedpolu Warszawy”
po terenach Rejonów III – Rembertów i IV – Otwock)

13. MARCA 2016 r - NIEDZIELA

8.45

Zbiórka na Placu Bankowym przy Galerii Porczyńskich (r.Elektoralnej)
9.00

Odjazd z placu Bankowego

Przejazd do Rembertowa po „drodze fortecznej” przez Ząbki
i Zielonkę, wzdłuż linii frontu 1944 r,

9.30-10.00

Rembertów

Zwiedzanie dawnego „miasta przy-poligonowego.

Przejazd do Sulejówka

Po drodze tereny bitwy pancerniej w 1944 r.

11.00 – 12.00

Sulejówek

Zwiedzanie muzeum Marszałka Józefa Piłsudskiego.

Przejazd do Józefowa

Po drodze miejsca pamięci w Wiązownej i Józefowie.

13.00 – 14.00

Józefów lub Otwock

Przerwa na posiłek (ew. kuchnia polowa);

Obie miejscowości były ścisłym zapleczem frontu w dniach od 30 lipca do 13 września 1944 r

Przejazd do Celestynowa

Po drodze miejsca pamięci w Otwocku i Śródborowie

15.00 – 16.00

Celestynów

Pomnik przy stacji kolejowej, miejsca pamięci przy szkole i w kościele.

Przejazd do Karczewa

Po drodze lasy Otwockie

16.30 – 17.00

Karczew

Cmentarz wojenny, ew. park pałacowy w Starym Otwocku
ok. 18.00

Powrót na plac Bankowy

...

Mapa Rejonu III.

Rembertów - kolejka dowożąca wojskowych i gości ze stacji PKP na teren Centrum Wyszkożenia Piechoty

REJON TRZECI

VII Obwodu „Obroża” Okręgu AK Warszawa - Miasto

Topografia

Rejon o kryptonimie „Dęby” - Rembertów obejmował wąski pas terenu położony w granicach powiatu warszawskiego, wzdłuż linii kolejowej i strategicznej drogi prowadzącej do Terespoła, Brześcia i Moskwy.

Zarówno linia kolejowa jak i tzw. Trakt Brzeski obsługiwały front wschodni. Tędy jechały transporty niemieckie z wojskiem, sprzętem i zaopatrzeniem. Tędy, choć w drugą stronę, ewakuowały się jednostki niemieckie po klęskach ponoszonych na wschodzie.

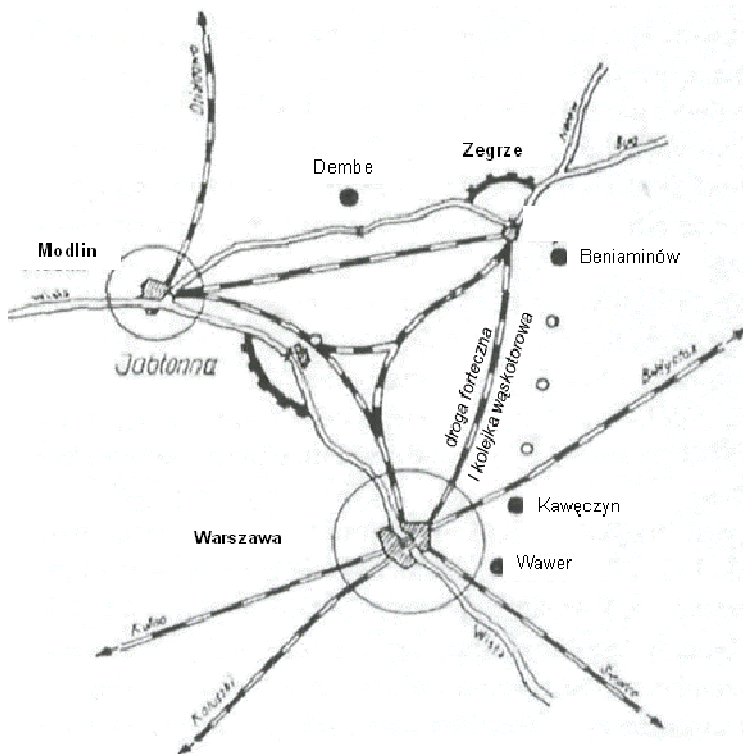
Po stronie północnej Rejon III. graniczył z Rejonem II (Marki), a po stronie południowej z Rejonem IV (Otwock), Sięgał od Kawęczyna po Mińsk Mazowiecki. Tuż przed wybuchem Powstania stał się osią natarcia Rosjan w wielkiej bitwie pancernej, jaka rozegrała się tu w dniach 29 lipca - 5 sierpnia 1944 r.

Jest tu jeszcze jedna strategiczna droga, nazywana „drogą forteczną”. Wytyczona pod koniec XIX wieku przez Rosjan podczas budowy *Warszawskiego Rejonu Fortecznego* -, pomiędzy Zegrzem a Wawrem – była dla Niemców obsadzających podwarszawskie garnizony, doskonałą drogą łącznikową.

Jest to droga historyczna. Biegnie lasami wokół Warszawy, wzdłuż pasa wydm i bagien, przez tereny, które od wieków były przedpolem na którym broniono dostępu do miasta. To tu od czasów Powstań Narodowych po drugą wojnę światową walczone w obronie stolicy. Od Olszynki Grochowskiej, przez rosyjski poligon oraz forty *WARSZAWSKIEGO OKRĘGU FORTECZNEGO* po frontowe okopy „cudu nad Wisłą” i współczesnej linii oczekiwania Frontu Białoruskiego na upadek warszawskiego Powstania w dniach 5 sierpnia – 13 września 1944 r.

Dziś droga ta ma numer 631. Prowadzi z Modlina do Wawra, w którym nosi nazwę ulica ŻOŁNIERSKA.

Rejon DĘBY (Rembertów) jest więc obszarem o bogatej rzeźbie terenu, pełnym pozostałości po najróżniejszych obiektach wojskowych, od fortów (Beniaminów, Kawęczyn) po wojskowe poligony (Rembertów - Zielonka) i miejsca obozów jenieckich (Beniaminów, Rembertów). Pełnym miejsc pamięci o zwycięstwach, klęskach i martyrologii. Usianym mogiłami, cmentarzami i pomnikami.

Warszawski Rejon Forteczny

(jedna z wersji projektu carskich umocnień wokół Warszawy, wg. której wybudowano: drogę nr 631 oraz 4 forte: Dembe, Beniaminów, Kawęczyn, Wawer) – czytaj Lech Królikowski WARSZAWA DZIEJE FORTYFIKACJI (TRIO 2015)

Rembertów

Rembertów, siedziba dowództwa Trzeciego Rejonu „Obroży”, to w latach okupacji miejsce specyficzne, położone w „oku cyklonu”- otoczone silnymi jednostkami wroga, rozlokowanymi w historycznych obiektach wojskowych i utworzonych przez siebie 7 obozach (jenieckich i pracy).

Powstał w 1888 r. jako „*POLIGONNYJ GORODOK*” - osada obsługująca carski garnizon wojskowy stacjonujący na przyległym poligonie artyleryjskim i w sąsiednich fortach.

Jej pierwotni mieszkańcy to głównie rzemieślnicy i usługodawcy pracujący na rzecz wojska: sklepikarze, krawcy, szewcy, piekarze, kowale, restauratorzy i tp.

Po odzyskaniu niepodległości, w obiektach militarnych Rembertowa usytuowano instytucje, szkoły i inne jednostki Wojska Polskiego. Między innymi były to: Oficerska Szkoła Artylerii, Centrum Artyleryjskich Oddziałów Pomiarowych, Doświadczalne Centrum Wyszkożenia Piechoty oraz w pobliżu wytwórnia amunicji „Pocisk”.

na poligonie CWP w Rembertowie

Okresowo stacjonowały tu także: Szkoła Podchorążych Armii gen. Hallera, batalion instrukcyjny, artyleryjska grupa manewrowa, Szkoła Podoficerów Artylerii, dowództwo poligonu, kompania tanków, Artyleryjska Komisja Doświadczalna, Szkoła Aplikacyjna Oficerów Piechoty.

W mieście pojawili się nowi mieszkańcy – oficerowie WP.

Po zajęciu Rembertowa 14 września 1939 r. Niemcy nie mieli więc zbytnich trudności przy swobodnym rozlokowaniu swoich jednostek.

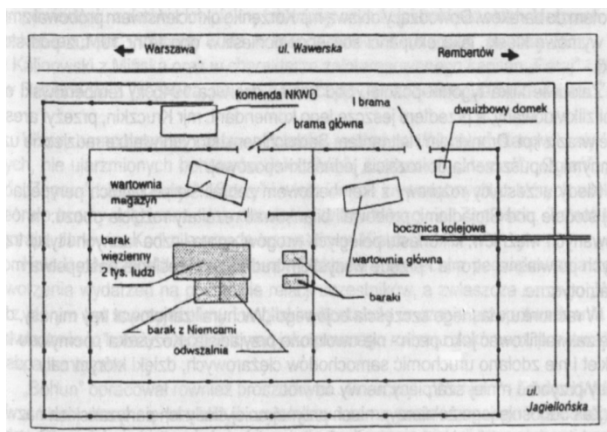
Aż do końca lipca 1944 r. stacjonował tu duży garnizon niemiecki, dochodzący do 4 tysięcy żołnierzy. A sąsiednie Sulejówkę i Wesołą obsadzone były jednostkami Wehrmachtu, policji i SS.

Można więc powiedzieć, że urzędujący tu bezpiecznie sztab III. Rejonu „Obroży” korzystał z przysłowiowego prawa, że „najciemniej jest pod latarnią”

Ale to nie koniec legendy tego miejsca. Podczas okupacji i parę lat po niej, Rembertów słynął z produkcji tytoniu. To tu przyjeżdżaliśmy z Warszawy po gilzy i krajankę do produkcji „Swojaków”. Po wojnie zaś, przez kilka lat na „ciuchy”.

Jest też i smutne wspomnienie. Otóż w latach 1944-1945 NKWD przystosowało niemiecki obóz pracy na terenie fabryki Pocisk i urządziło w nim deportacyjny specjalny obóz koncentracyjny nr.10 - dla żołnierzy AK i NSZ. Przetrzymywano w nim łącznie 8 000 więźniów.

Nocą z 20 na 21 maja 1945 r. oddział AK z Obwodu Mińsk Mazowiecki, dowodzony przez ppor. Edwarda Wasilewskiego „Wichurę” brawurowym atakiem zdobył i rozbił więzienie uwalniając 446 ludzi, przeznaczonych do wywiezienia do Rosji.

Plan obozu NKWD nr 10

Główne zadania jednostek Rejonu

Podczas konspiracji głównym zadaniem stacjonującego tu zgrupowania AK noszącego kryptonim „DĘBY” było prowadzenie szkoleń, łączności oraz obserwacji wojsk niemieckich licznie tu stacjonujących i poruszających się po strategicznych drogach i liniach kolejowych, także tej przechodzącej przez poligon, gdzie stacjonował pociąg pancerny.

Zgrupowanie składało się z 2 batalionów dowodzonych przez kpt/mjr dr Franciszka Amałowicza „Tatara”.

Tak jak w całym Okręgu, organizowano tu i prowadzono szkolenia rekruckie i sanitarne, kolportowano prasę konspiracyjną, utrzymywano łączność pomiędzy sztabem a dowódcami oddziałów, a także z pododdziałami, przygotowywano zaplecze gospodarcze i kwatermistrzowskie, oraz systematycznie przygotowywano oddziały liniowe do walki.

Podobnie jak w innych, w III. Rejonie operował ponad trzydziesto osobowy Oddział Dywersji Bojowej „Dęby”, który przeprowadził 64 akcje dywersyjno-bojowe. Za szczególne osiągnięcie uważa się wysadzenie stacji goniometrycznej SS na Grochowie 6 stycznia 1943 r.

Trzeci Rejon miał bardzo dobrze zorganizowane służby wywiadowcze, których raporty przesyłano do Warszawy.

Przed wybuchem Powstania, w drugiej połowie lipca najważniejszym zadaniem Zgrupowania stała się działalność wywiadowcza. Zmieniająca się z dnia na dzień, a pod koniec miesiąca - z godziny na godzinę sytuacja wojenna na „przyczółku praskim”, była opisywana i przekazywana w raportach do Dowództwa Obwodu w Warszawie. Informacje dostarczone przez łączniczki Rejonu, stały się jedną z przyczyn decyzji o terminie Godziny W.

Działania podczas Powstania

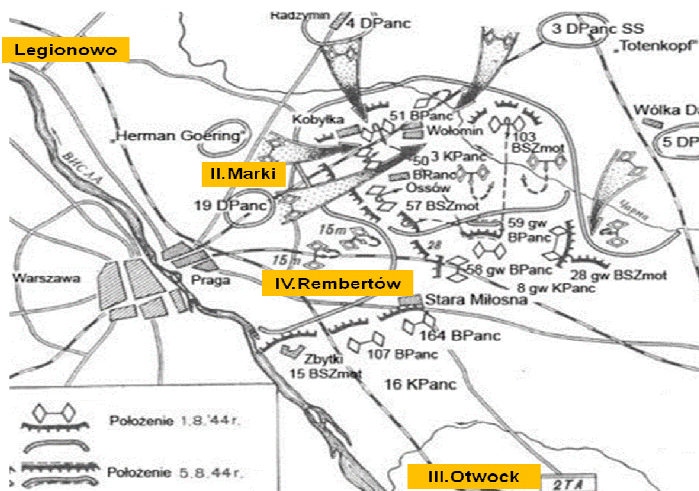
Sytuacja militarna jaka przed wybuchem Powstania zaistniała w Rejonach Rembertów i Otwock była całkowicie odmienna od wszystkich przewidywań. Nie można się było spodziewać, że na terenach drugiego i trzeciego Rejonu „Obroży” rozegra się duża bitwa pancerna. Przewidzieć, że uciekający Niemcy zawrócą, a Rosjanie staną, pozwalając im zamordować Warszawę.

Dlatego zarówno w drugim jak i trzecim Rejonie „Obroży” nie można było zrealizować zaplanowanych zadań i często trzeba było improwizować na wszystkich szczeblach dowodzenia. Robiono to znakomicie, dzięki czemu do końca działano po obu stronach frontu, a także walczono... na Mokotowie (czytaj poniżej).

Pamiętać jednak należy, że żołnierze obu Rejonów jako pierwsi doświadczyli czym jest sowiecka przyjaźń, płacąc swoim życiem, zdrowiem i wolnością.

Ofiara ta nie poszła jednak na marne.

Ich losy, pilnie obserwowane przez kolegów, ostrzegły tysiące żołnierzy, działaczy i funkcjonariuszy Polskiego Państwa Podziemnego przed nadchodzącym reżimem.

Bitwa pancerna pod Warszawa

Na froncie

Zanim żołnierzom Trzeciego Rejonu „Obroży” było dane chwycić za broń – znaleźli się na froncie i to po obu jego stronach.

Spójrzmy na przebieg działań wojennych:

- **28 lipca** Kwatera Główna Najwyższego Naczelnego Dowództwa Sowieckiego, wydaje rozkaz zaatakowania Warszawy prawym skrzydłem frontu.
- **29 lipca** rusza natarcie na całym froncie; po bitwie pod Karczewem szpica pancerna dochodzi do **Zielonki**;
Od tego dnia Dowódca III .Rejonu utracił kontakt z dowództwem Obwodu.
- **30 lipca** wyparto Niemców z Otwocka, Świdra, Józefowa oraz Wiązowny, skąd przeprowadzono rajd na wieś Zakręt; tego dnia pod Strugą nawiązano kontakt z żołnierzami II.Rejonu „Obroży” z Marek.
- **31 lipca** po ciężkiej walce o Mińsk Mazowiecki zdobyto miasto a brygada czołgów podeszła pod Sulejówkę. Pod koniec dnia wolne od Niemców są m.in. Radość, Falenica, Sulejówek, Okuniew, Wołomin, Kobylka i Nadma.
Kwaternujący na tych terenach żołnierze „Obroży” z II.batalionu oraz z 8. plutonów z Wołomina znaleźli się po drugiej stronie frontu.
Niemcy organizują obronę na linii: Anin, Stara Miłosna, Grzybowa, Wesola, poligon. W Wesolej, usuwają z linii obrony ludność cywilną.
Działalność kwaterującego tu na osi Wawer-Anin zgrupowania kpt. „Rawicza” zostaje obecnością wojsk niemieckich, całkowicie sparaliżowana.

- **W nocy z 31 VII na 1 VIII** na liniach otwockiej i Rembertów-Wesoła operują oba niemieckie pociągi pancerne. Na poligonie pod Rembertowem Niemcy gromadzą broń pancerną, m.in. 5 ciężkich czołgów typu „pantera”, 12 „tygrysów” i 60 samochodów ciężarowych.
- **1 sierpnia**, Niemcy, odbijają Strugę. W Rembertowie zajmuje kwatery Sztab dywizji piechoty. Pola Kawęczyna zostają zaminowane.
- **1 VIII o godz. 16** kurierka z Warszawy, przynosi do Rembertowa rozkaz o treści: *„Komendant Okręgu nakazał godz. „W”/1 VIII 44 godz. 17”*. Do rozpoczęcia Powstania pozostała jedna godzina. O 17.00 działania bojowe mogły rozpocząć tylko 2 oddziały: z Zielonki i Rembertowa. Wszystkie inne zgrupowania znajdowały się po drugiej stronie frontu.

Zgrupowanie z Zielonki, w sile około 200 ludzi, złożone z 2 kompani 1.Batalionu oraz plutonu DB i plutonu łączności, otrzymało zadanie natarcia i zniszczenia baterii artylerii niemieckiej mieszczącej się przy cmentarzu rembertowskim.

Pluton DB z Rembertowa otrzymał zadanie wysadzenia tunelu na stacji PKP bronionego przez 15 osobowy oddział niemiecki, aby uniemożliwić przejazd do Warszawy pociągu pancernego znajdującego się na poligonie.

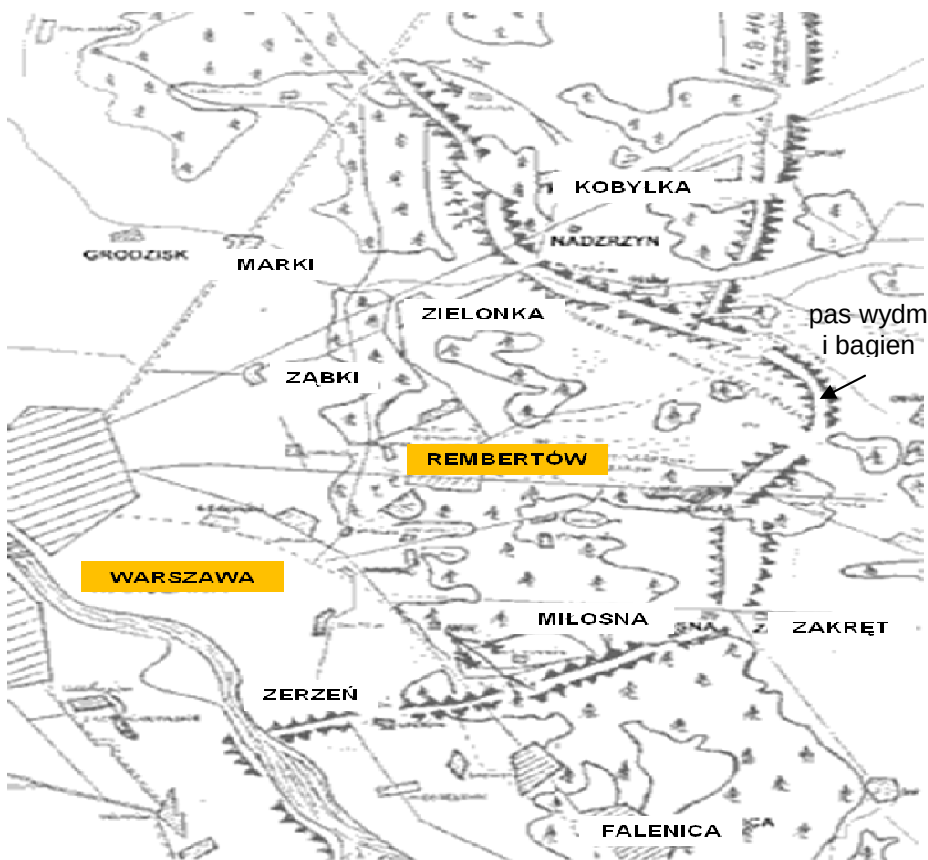
Niestety oba zadania były niewykonalne. Na tyły nacierających na baterię wyjechał zagon pancerny złożony z 14 ciężkich czołgów, a świetnie uzbrojeni w broń maszynową Niemcy na stacji - nie dali się zaskoczyć.

Pół godziny potem między godz. 17.30 a 18 do Rembertowa wjechała kolumna 70 czołgów z dywizji pancernej „Wiking”. Mieszkańców Magenty, Karolówki i Zygmuntołki w ciągu 15 minut wypędzono z domów.

- **2 sierpnia** na wieść o wybuchu Powstania **Stalin wydaje polecenie wstrzymaniu bitwy o Warszawę.**

- **5 sierpnia** Niemcy ewakuują jednostki pancerne na zachód przez mosty w Modlinie oraz w Warszawie, burząc i paląc wszystkie domy wzdłuż trasy przejazdu (m.in. w Alejach Jerozolimskich).
- **5 sierpnia – 13 września** front na rozkaz Stalina zatrzymał się w bezpiecznej odległości od Powstania – na linii Zerzeń - Zbytki- Stara Miłosna – Zielonka – Wołomin.

Aby ten diabelski pomysł Stalina sobie lepiej uświadomić, warto poniższy szkic zlokalizować w terenie.

ustabilizowana linia oczekiwania frontu na przesilenie walk powstańczych w Warszawie (5 sierpnia – 13 września 1944 r.)

- **13 września** do Rembertowa wkroczyły oddziały Armii Czerwonej.

Sytuację w Rembertowie tak opisuje jeden z żołnierzy:

"... Byliśmy drużyną 4 plutonu 3 kompanii 1 batalionu III Rejonu „Dęby”, zorganizowaną w okresie okupacji w latach 1940/1941, która przeszkolenie wojskowe teoretycznie i ćwiczenia polowe z bronią przeszła w konspiracji. Część z nas ukończyła szkołę podchorążych, a część kursy partyzanta...

...Na 3 dni przed wybuchem Powstania zostaliśmy skoszarowani w Rembertowie, aby 1 sierpnia 1944 r. przystąpić do akcji. Jednakże po 24 godzinach rozwiązano nasz oddział i polecono udać się do domów, uznając akcję na terenie Rembertowa za niemożliwą. Na decyzję odwołania akcji miał wpływ fakt postoju na tym terenie silnego zgrupowania broni pancernej, co skazywało z góry każdą naszą akcję zbrojną na całkowite niepowodzenie..."

Linia „odpoczywającego frontu” biegła pasem wydm i bagien Starej Miłosnej

Swoją drogę przez Wisłę tak relacjonują żołnierze III. Rejonu „Obroży” kpr. pchor. Zbigniew Pawelski „Jastrząb” i kpr. Tadeusz Woźniak „Sęp I”:

“... w nocy z 22 na 23 sierpnia 1944 r... grupa w składzie około 40 osób... wyruszyła...z ul. Giedymina 2 i z sąsiedztwa. Przeprawą dowodził plut. pchor. Jan Maniecki "Janek" i pchor. „Tomek”...

...przy przeprawie korzystano z jednej z dwóch łodzi... Oddział...dotarł przez wieś Siekierki... na ulicę Czerniakowską... Ppor. Witold Pruska „Wit” ze swoimi ludźmi udał się na Sadybę i tam zajął stanowisko bojowe, zaś ppor. „Wiktor” ze swoim oddziałem obsadził dom przy ul. Czerniakowskiej 96.

... o zmroku kilku żołnierzy otrzymuje rozkaz przeniesienia znacznej ilości broni i amunicji z piwnicy budynku w rejonie ul. Saskiej na punkt przy ul. Ostrobramskiej...Stąd między godz. 23 a 24 następuje wymarsz już w gotowości bojowej z pełnym ekwipunkiem...Po przebyciu kanału wzdłuż pól Gocławka docieramy do skraju Wału Miedzeszyńskiego... Od wsi Zerzeń dobiegają wybuchy artyleryjskie z frontu wschodniego, który przebiega o parę kilometrów stąd. Od strony Warszawy łuny pożarów i odgłosy walki. Jednym skokiem przebiegamy przez jezdnię, która w tym miejscu spada w dół. Następnie wbiegamy pod wał i dalej w kierunku rzeki, gdzie kryjemy się w zaroślach. Potem przechodzimy na jedną z łach i tam oczekujemy na wyciągnięcie z ukrycia łodzi rybackiej.

Oddział przepływa...w 2 grupkach.. Reflektory z rejonu mostu Poniatowskiego co kilka sekund omiatają wodę. Pomimo niskiego stanu wody, silny prąd znosi łódź w dół rzeki. Lądowanie następuje na umocnionym betonowym odcinku brzegu. Dwóch żołnierzy ubezpiecza, pozostali wyladowują broń i sprzęt. Łódź powraca i przewozi drugą grupkę...

...Marsz odbywa się wśród pól. Wystrzeliwane co chwilę rakiety zmuszają do padania, co wywołuje niebezpieczny hałas (szczęk baniek i broni). Poruszamy się z największą ostrożnością.

Nagle ciszę przerywa zgrzyt przejeżdżających czołgów, pojedyncze strzały z dział. Teren ciągle oświetlany raketami. Wszyscy padają i leżą nieruchomo. Czołgi odjeżdżają w nieznanym kierunku.. ruszamy dalej. Docieramy do pierwszych zabudowań Siekierek..."

Przez Jeziorko Czerniakowskie "...grupa przepływa promem i wita pierwszych żołnierzy - powstańców. Pierwsze wrażenie wolności. Wstąpiły w nas nowe siły i nowa energia. Witający żołnierze są dobrze uzbrojeni i na pierwszy rzut oka należą do umundurowani (w części mundurów niemieckich). Zasypujemy ich, a oni nas pytaniami. Następuje przemarsz ulicą Czerniakowską, niektóre budynki płoną, zatrzymują nas czujki i patrole - jesteśmy wzruszeni...przechodzimy dalej przez barykady, rowy przeciwczołgowe i w końcu docieramy do kwatery plutonu "Grochów" przy ul. Czerniakowskiej 96.

Tu .. wchodzimy w skład plutonu „Grochów”.... Wszyscy...otrzymują opaski białe-czerwone WP 686..."

Żołnierze przybywający na Mokotów z prawobrzeżnej Warszawy, którzy weszli w skład plutonu „Grochów”, z uwagi na stosunkowo dobre uzbrojenie w broń maszynową (głównie steny produkcji własnej), byli kierowani po krótkim odpoczynku do różnych oddziałów na Dolnym Mokotowie.

Podobnie jak z Grochowa, na Mokotów przebiły się oddziały „Obroży” z Rejonu Piaseczno oraz pułk „Grzymały” z Ochoty. O nich piszemy w zeszycie poświęconym Rejonom Piaseczno – Pruszków.

Miejsca pamięci na terenie III Rejonu „Obroży” „Dęby” - Rembertów

KAWĘCZYN

KOZIA GÓRKA. Dawne wyrobisko piasku w Kawęczynie, miejsce masowych egzekucji w latach 1941-1944, znane mieszkańcom Rembertowa jako Kozia Górka. W miejscu egzekucji **krzyż drewniany** z tablicą informującą: *"Tu spoczywają zwłoki kilkudziesięciu ofiar terroru niemieckiego z lat 1941-1944. Cześć ich pamięci".*

OSIEDLE MIŁOSNA NOWA (CECHÓWKA)

GMINA SULEJÓWEK

UL. JÓZEFA IGNACEGO KRASZEWSKIEGO. **Pomnik** z napisem: *"Poległym żołnierzom Armii Krajowej harcerskiego batalionu „Zośka” mieszkańcom Miłosny i Sulejówka w 45. rocznicę Powstania Warszawskiego. sierż. „Krępy” I. 20 Roman Krzemiński, plut. „Gruby” I. 20 Władysław Walecki, plut. „Pregus” I. 19 Jerzy Zastawny, kpr. „Szary” I. 19 Zbigniew Araszkiewicz, kpr. „Świt” I. 19 Zdzisław Araszkiewicz, st. strz. „Bartek” I. 20 Ryszard Flanc."*

OSIEDLE STARA MIŁOSNA

DZIEDZINIEC KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO (DREWNIANEGO) PRZY UL. GOŚCINIEC.

- Na dziedzińcu **głaz narzutowy**, na którym wykuto godło Polski Walczącej i napis: *"Pamięci żołnierzy Armii Krajowej III plutonu V kompanii „Dęby” i harcerzy Szarych Szeregów Rój „Wierna Rzeka” z terenu Starej Miłosnej. Koledzy i społeczeństwo. 1944-1994."*
- **Drugi głaz** z napisem: *"W hołdzie żołnierzom Rzeczypospolitej harcerzy Szarych Szeregów hufca „Wierna Rzeka” 3 ci plut. por. Jerzego Michała Zounera ps. „Kmita” VII Obwodu „Obroża” IV Rejonu Koralewo Fromczyn - Narodowe Siły Zbrojne - Armia Krajowa - Wolność i Niezawisłość. Społeczeństwo Stara Miłosna 4.IX.1994. 1939 1945. "*

OKUNIEW GMINA HALINÓW

Głaz pamiątkowy przy skwerze centralnym osiedla z napisem: *"1939-1944 ofiarom II wojny światowej córkom i synom Ziemi Okuniewskiej Rodacy 9-5-1981. "*

REMBERTÓW

PRZY DWORCU KOLEJOWYM. **Pomnik** poświęcony pamięci 10 więźniów Pawiaka powieszonych tu przez okupanta niemieckiego 16 października 1942 roku. Była to jedna z egzekucji „Pięćdziesięciu” dokonanych tego samego dnia. Władysław Bartoszewski w *"Warszawskim pierścieniu śmierci 1939-1944"* zanotował: *"16 października 1942 r. o świcie na pięciu szubienicach ustawionych na dalekich przedmieściach Warszawy i pod miastem, wszędzie jednak w pobliżu torów kolejowych, powieszono 50 więźniów Pawiaka, po 10 na każdej szubienicy. "* (podobna szubienica stanęła w Markach przy stacji kolejki Radzyńskiej)

UL. GAWĘDZIARZY RÓG UL. HAUBICY (d. Okuniewska).

Pomnik upamiętniający podchorążych AK, poległych 4 marca 1944 roku w obronie tajnej radiostacji KG AK. Wśród poległych był m.in. dowódca oddziału specjalnego oznaczonego kryptonimem OS „Dęby”, kpr. pchor. Eugeniusz Bocheński ps. „Dubaniec”.

Pomnik 10 powieszonych oraz pomnik Obrońców Radiostacji AK

UL. GRZYBOWA 1, CMENTARZ PARAFIALNY. **Pomnik** na zbiorowej mogile 13 żołnierzy 1 Dywizji Piechoty im. Tadeusza Kościuszki poległych i zmarłych z ran w rejonie Rembertowa w 1944 roku. Mogiły żołnierzy WP z 1939 roku, podchorążych AK poległych w walce w obronie tajnej radiostacji KG AK i harcerzy Szarych Szeregów, żołnierzy AK.

UL. GRZYBOWA 1, KOŚCIÓŁ MB ZWYCIĘSKIEJ.

Na zewnątrz kościoła umieszczono **tablice** poświęcone:

- gen. Antoniemu Chruścielowi ps. „Monter”, dowódcy Warszawskiego Korpusu AK, mieszkańcowi Rembertowa;
- gen. Karolowi Ziemińskiemu ps. „Wachnowski”, zastępcy dowódcy Warszawskiego Korpusu AK, dowódcy grupy „Północ” AK, mieszkańcowi Rembertowa
- mjr. dr. med. Franciszkowi Amałowiczowi ps. „Tatar”, dowódcy III Rejonu „Dęby” Rembertów AK, w latach 1944-1957 więźniowi NKWD w ZSRR.

Wewnątrz kościoła umieszczono **tablice** poświęcone:

- ks. ppłk. Stanisławowi Małkowi, pierwszemu proboszczowi parafii, kapelanowi wojskowego garnizonu Rembertów, w okresie okupacji zastępcy naczelnego kapelana AK;
- ks. prałatowi Stanisławowi Skrzyszewskiemu ps. „Ojciec” kapelanowi III Rejonu „Dęby” AK Rembertów i miejscowemu proboszczowi;
- ppor. Tadeuszowi Leśnikowskiemu ps. „Desant”, szefowi łączności III Rejonu „Dęby” AK Rembertów, więźniowi gestapo, zamordowanemu przez władze bezpieczeństwa w latach 50 w więzieniu mokotowskim;
- żołnierzom AK III Rejonu Rembertów „Dęby” VII Obwodu „Obroża” Warszawa Powiat zmarłym, zaginionym i poległym w walkach o niepodległość Polski w latach 1939-1944.

KOŚCIÓŁ GARNIZONOWY NA TERENIE AKADEMII OBRONY NARODOWEJ

Na frontonie umieszczono **3 tablice**:

- *"Bohaterskim żołnierzom 1 i 2 Armii WP poległym na szlaku bojowym Lenino – Warszawa - Wał Pomorski – Kołobrzeg – Berlin – Budziszyn - Drezno. Towarzysze broni. 8.V.1944".*
- *"Wykładowcom i absolwentom Wyższej Szkoły Wojennej poległym, zamordowanym i zaginionym. Rodziny, kadra i studenci Akademii Obrony Narodowej. 1.X.1993".*
- *"Pamięci dowódców i żołnierzy Rejonu III „Dęby” Rembertów VII Obw. „Obroża” Okr. Warszawskiego Armii Krajowej. Środowisko żołnierzy AK „Obroża”. "*

UL. KADROWA 5/15

Tablica na budynku szkolnym, poświęcona rozstrzelanym 26 czerwca 1944 roku 10 mieszkańcom Rembertowa, żołnierzom AK i harcerzom Szarych Szeregów.

UL. KOMANDOSÓW 8

Tablica na ścianie budynku, poświęcona poległym we wrześniu 1944 roku podczas walk o Pragę żołnierzom 1 Warszawskiej Dywizji Piechoty im. Tadeusza Kościuszki.

Pomnik ofiar NKWD w Rembertowie

oraz głaz w Starej Miłosnej.

UL. CYRULIKÓW

Pomnik w miejscu egzekucji około 300 Żydów z Rembertowa. 20 sierpnia 1942 roku Niemcy dokonali tu masowego mord na ludności żydowskiej. Pomnik znajduje się na przedłużeniu ul. Cyrulików w kierunku Wesołej, około 80 m za wiaduktem kolejowym.

RÓG UL. MARKIETANKI I CYRULIKÓW

Pomnik w miejscu egzekucji wielu Żydów z Rembertowa w czerwcu 1943 roku, znajdujący się w pobliżu zbiegu ulic Markietanki i Cyrulików w kierunku Wesołej. Pomniki te są jednymi z pierwszych w Polsce, poświęconych martyrologii polskich Żydów w okresie okupacji niemieckiej.

UL. MARSA RÓG PŁATNERSKIEJ

Pomnik ofiar NKWD. Na pomniku umieszczono tablice o treści:

- *"Więźniom obozu NKWD nr 10 w Rembertowie żołnierzom i działaczom Polskiego Państwa Podziemnego represjonowanym i mordowanym, których szczątki spoczywają na terenie dawnej fabryki amunicji „Pocisk” i na obszarach sowieckiego imperium"*
- *"Żołnierzom oddziału partyzanckiego Armii Krajowej Obwodu „Mewa Kamień” Mińsk Mazowiecki, który pod dowództwem ppor. Edwarda Wasilewskiego „Wichury” nocą z 20 na 21 maja 1945 r. rozbił obóz specjalny NKWD nr 10 w Rembertowie. Z obozu uwolniono ponad 500 więźniów. Akcja ta przerwała zsyłkę więźniów na Wschód".*

UL. CYRULIKÓW 51

Tablica na ścianie budynku, poświęcona drukarni Władysława Zwolińskiego, w której w okresie okupacji wykonywano konspiracyjne prace drukarskie i pieczęcie dla KG AK.

WESOŁA

UL. PIERWSZEGO PUŁKU PRASKIEGO 31

Pomnik z napisem: *"Mieszkańcom miasta Wesoła poległym w obronie honoru, wolności i Ojczyzny, żołnierzom, partyzantom, obrońcom Warszawy, więźniom obozów koncentracyjnych 1939-1945".*

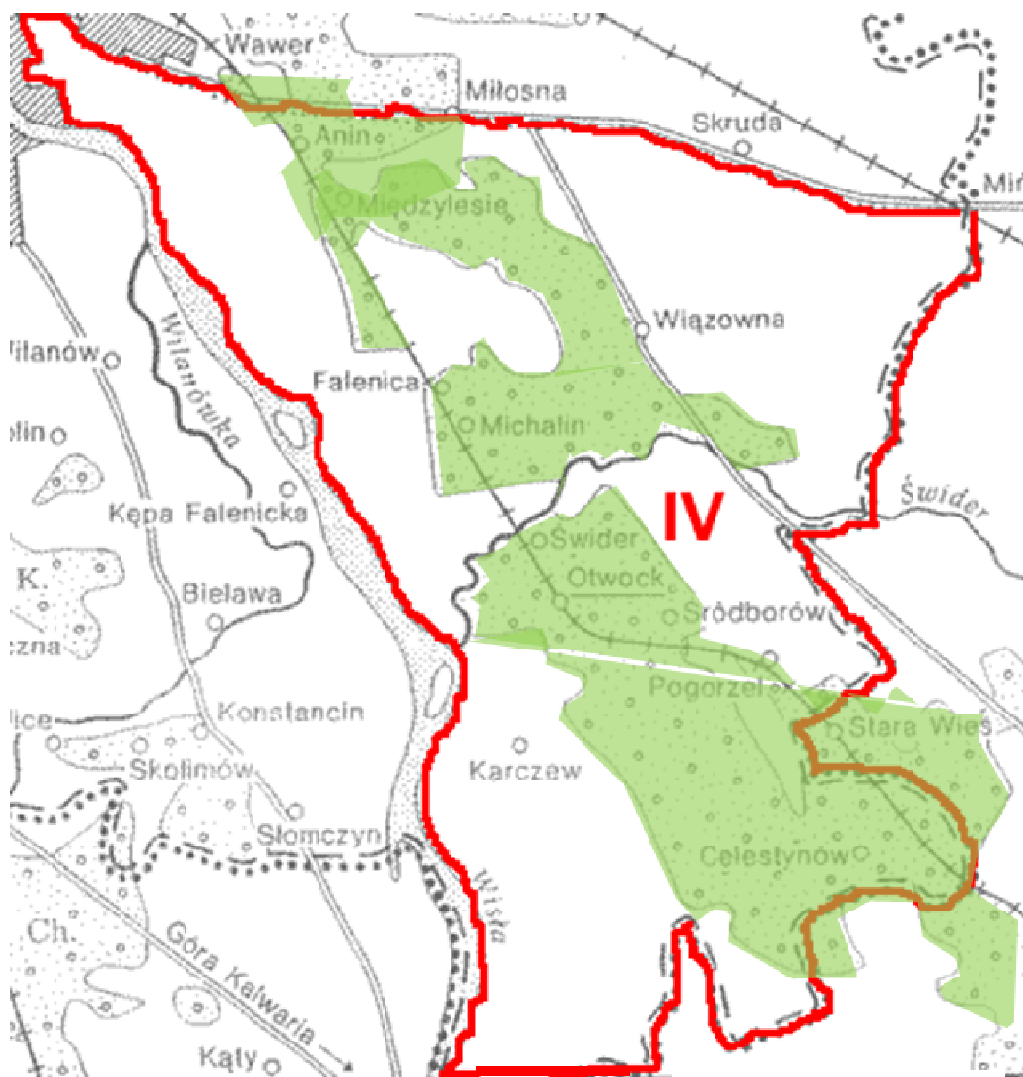
Brückenkopf Warschau czyli Przedmoście Warszawa

Podczas TRZECIEJ WIZJI TERENOWEJ, pomiędzy Rembertowem a Otwockiem pojedziemy wzdłuż fragmentu linii fortyfikacji i umocnień, ciągnącej się od Ryni nad Narwią, przez Beniaminów, Wólkę Radzymińską, Strugę, Rembertów, Starą Miłosną, Majdan, Wiązowną, Emów i dalej wzdłuż prawego brzegu Mieni i Świdra, przez Józefów do Wisły. Zostały one zbudowane podczas I. Wojny Światowej przez Niemców i nazwane *Brückenkopf Warschau*. Przy wyznaczeniu linii, wykorzystano wydmy, bagna oraz niektóre carskie budowle obronne.

Linia umocnień składała się z rozmieszczonych co 500-800 m bunkrów strzelecko – obserwacyjnych wyposażonych w ckm-y, połączonych rowami strzeleckimi i chronionych 3 metrowym pasem zasieków z drutu kolczastego. Z tyłu, w odpowiedniej odległości znajdowały się stanowiska artyleryjskie. Wybudowano sieć dróg rokadowych oraz wąskotorową kolei Wawer – Struga – Zegrze. Linia umocnień liczyła 55 km długości i była przygotowana dla 4-5 dywizji piechoty wzmocnionych 80 bateriami artylerii.

Linia *Brückenkopf Warschau* choć kilkakrotnie rozbierana i odbudowywana, wykorzystywana była jeszcze m.in. w Bitwie Warszawskiej (1920), obronie Warszawy (1939), Bitwie Pancerniej (1944) i w postoju frontu (VIII i IX, 1944). Dziś pozostały po niej malownicze betonowe ruiny, na prywatnych terenach

Mapa Rejonu IV

REJON CZWARTY

VII Obwodu „Obroża” Okręgu AK Warszawa - Miasto

Topografia

Rejon o kryptonimach „Koralewo”, „Fromczyn” – Otwock, inaczej nazywany „pasem otwockim” obejmował ówczesne gminy: Karczew, Falenica, Wawer i Wiązowna. Był położony wzdłuż „nadwiślańskiej drogi żelaznej” prowadzącej pociągi jadące przez Dęblin i Lublin do Kowla. Była to carska strategiczna linia kolejowa wybudowana dla obsługi twierdz w Dęblinie, Warszawie i Modlinie. Nomen omen „wojenną” pozostała długo po wojnie, aż do wycofania się wojsk sowieckich z NRD i Polski. Zbudowana w 1877 r. jako szerokotorowa, była kilkakrotnie „przekuwana”, czyli zwężana i poszerzana stosownie do sytuacji politycznej. W 1915 r. zwężili ją Niemcy wyganiając Rosjan z Polski. Poszerzyli Sowietci w 1944 r. goniąc Niemców do Berlina. A my, po wojnie po raz kolejny przywróciliśmy jej europejski rozstaw szyn, zelektryfikowali i nazwali „linią otwocką”. Była ona dla Niemców podczas ich walk na wschodzie – najważniejszym frontowym szlakiem komunikacyjnym, a z tej racji także najważniejszym poligonem dla naszych partyzantów. Bo mogli łatwo w celestynowskich lasach wielokrotnie zatrzymywać niemieckie transporty i to zarówno te wojskowe jak i te z więźniami przewożonymi do koncentracyjnych obozów.

Doskonała elektryczna komunikacja podmiejska ułatwiała rozlokowanie jednostek i służb oraz łączność pomiędzy nimi.

Oprócz linii kolejowej, równoległe do niej, z północy na południowy wschód przebiega droga do Lublina.

Na północy Rejon graniczył z Rejonem Rembertów, a na zachodzie z Wisłą. Podobnie jak w Rejonie II. tu także linia kolejowa i droga obsługiwały front wschodni. Tędy jechały transporty niemieckie z wojskiem, sprzętem i zaopatrzeniem. Tędy, choć w drugą stronę, ewakuowały się jednostki niemieckie po klęskach ponoszonych na wschodzie. Tędy także nadeszły 29 lipca 1944 r. wojska sowieckie.

Ponadto przez teren IV. Rejonu przebiegała linia kolei wąskotorowej do Karczewa, która zaopatrywała Warszawę w „...rąbankę, słoninę, kaszankę...” a wieś w węgiel. Była ona głównym środkiem łączności dla jednostek „Obroży”, której łącznicy byli wyposażani w legitymacje robotników torowych WKD.

Most kolei Karczewskiej na Świdrze.

Główne zadania jednostek Rejonu

Podczas konspiracji głównym zadaniem stacjonującego tu zgrupowania AK noszącego kryptonim: „Kromczyn” dowodzonego przez kpt. Stanisława Szulca „Kani” - było organizowanie i szkolenie konspiracyjnego wojska. Utworzono tu i przygotowano do walki 28 plutonów liniowych, o łącznej liczbie ponad 1,5 tysiąca żołnierzy.

Ponadto, tak jak w całym Okręgu, kolportowano tu prasę konspiracyjną, utrzymywano łączność pomiędzy sztabem a dowódcami oddziałów oraz przygotowywano zaplecze gospodarcze i kwatermistrzowskie.

Podwarszawskie, otwockie i celestynowskie lasy, położone wzdłuż „linii otwockiej”, stanowiły zasadniczą zaletę Rejonu, pozwalającą na prowadzenie szkoleń rekruckich, ćwiczeń wojskowych, prób technicznych, egzaminów bojowych dla podchorążych i rozmaitego rodzaju tajnych działań związanych z przygotowywaniem żołnierzy do walki.

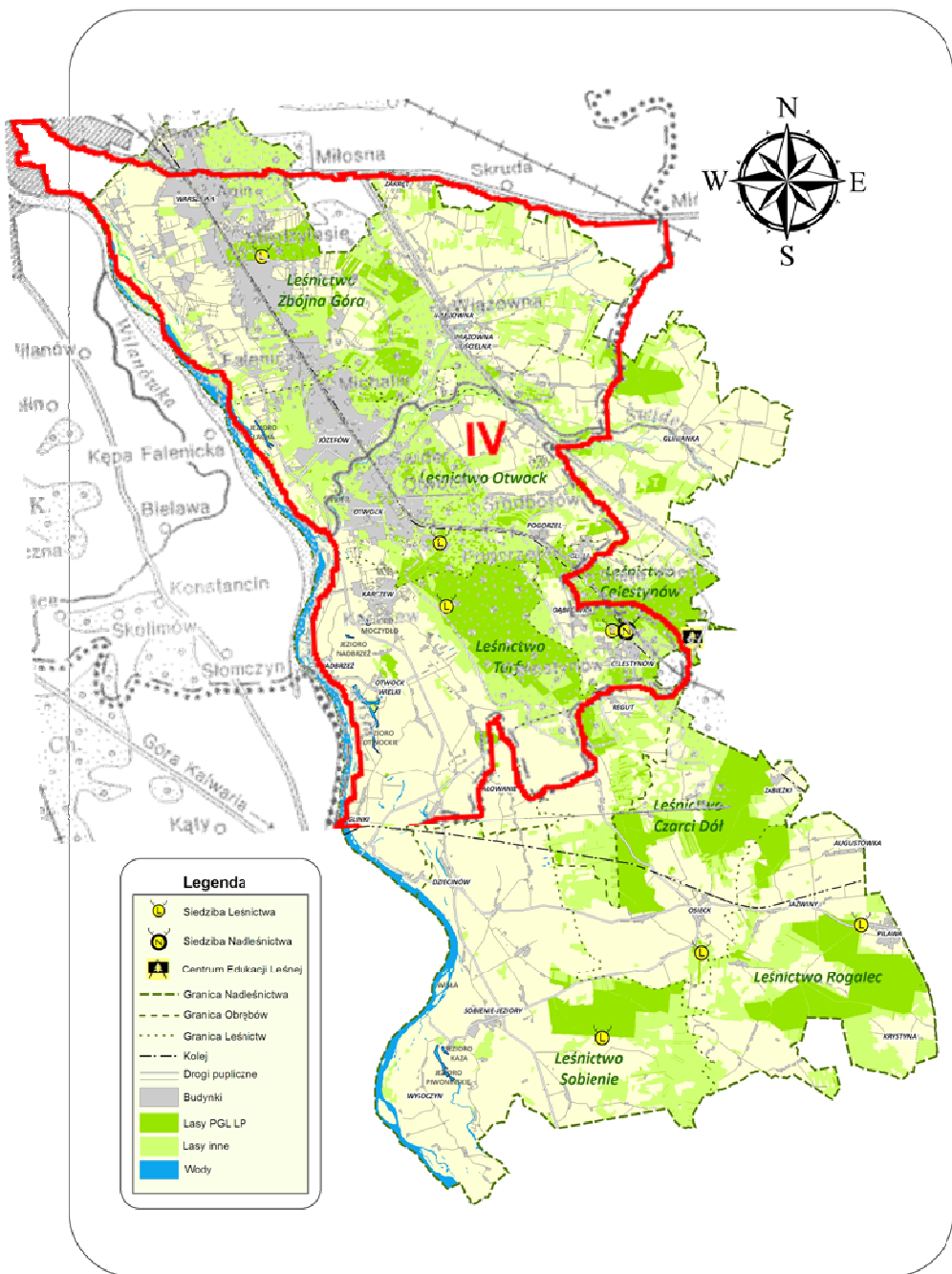
W lesie pod Michalinem znajdował się poligon Biura Badań Technicznych KG AK, a w lasach pomiędzy Otwockiem a Pilawą odbywały się permanentne szkolenia, ćwiczenia i bojowe egzaminy podziemnego harcerstwa, wojska i służb PPP.

Głaz przy stacji w Celestynowie

Bardzo ważną rolę w historii VII Obwodu „Obroża” odegrał oddział dyspozycyjny „Kedywu” IV Rejonu „Kromczyn” nazywany oddziałem „linii otwockiej”. Powstał w 1942 r. osiągając pełną dyspozycyjność w marcu 1943 r. Mając do stałej dyspozycji ok. 70 żołnierzy. W okresie od czerwca 1943 r. do maja 1944 r. przeprowadził ponad 20 akcji sabotażowych i dywersyjnych.

M.in. pod Celestynowem uwolniono w nocy z 19 na 20 maja 1943 więźniów wiezionych koleją do Oświęcimia, a pod Celestynowem, Skrudą i Pogorzelą - czterokrotnie wysadzono tory pod pociągami wiozącymi Niemców na front oraz dwukrotnie zaatakowano pociągi ze sprzętem wojskowym.

Dowodząc akcją pod Celestynowem – zdawał swój egzamin oficerski harcmistrz Tadeusz Zawadzki – „Zośka”.

Obecne granice Nadleśnictwa Celestynów z naniesioną granicą Rejonu IV. OBROŻY

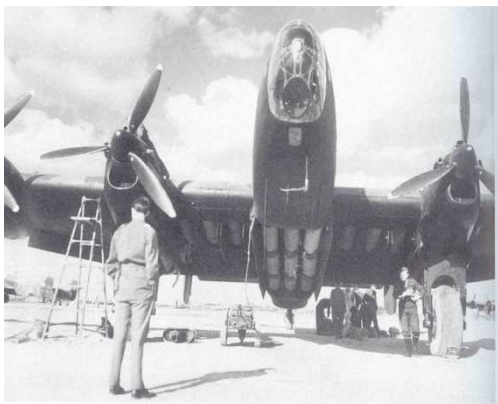
Tak jak w innych Rejonach „Obroży” i tu także odbierano rzuty broni i ludzi. O jednym z nich, który miał miejsce nocą z 3 na 4 kwietnia 1944 r. na rzutowisku „Pierzyna” pod Wiązowną - tak opowiada jeden z odbierających - Kpr. Edmund Twardowski "Dąb" z placówki AK „Wiązowna”:

"... W przyspieszonym tempie było prowadzone szkolenie drużyn z pobliskich wsi przewidzianych do osłony rzutów. Liczebność grup osłonowych kształtowała się w granicach 60-70 osób... Pierwsze czuwanie, poprzedzone 1-dniowym stanem alarmowym, odbyło się 15 września 1943 r. Trwało ono od godz. 21 do 4 po północy. Jednakże...nie dostrzeżliśmy żadnych oznak wskazujących na to, że leci do nas oczekiwany samolot... nie odnalazł naszego rzutowiska i powrócił do bazy...

...Czuwanie 3 kwietnia 1944 r. okazało się owocne. O północy usłyszeliśmy warkot motorów...Radość była wielka. Samolot zatacza koło, zniża lot i nadchodzi nad rzutowisko. Są już zapalone latarki ustawione w strzałę, wskazują kierunek wiatru przyziemnego. Huk motorów...wydaje się ogromny...Już ukazują się spadochrony - to lecą zasobniki z bronią i sprzętem wojskowym, Za chwilę drugi nalot - znowu zasobniki. Śledzę miejsce ich upadku na ziemię... zasobników jest ... 9, oraz 6 paczek z bardzo cenną zawartością... Tymczasem samolot zatacza po raz trzeci koło, ale tym razem większe i wznosi się w górę. Czyżby już odlatywał? Nie, ponownie kieruje się nad rzutowisko i znowu ukazują się spadochrony, jakby większe od poprzednich, wolniej schodzą ku ziemi. Wypatrujemy, gdzie upadną, bo są już nisko.

I nagle wśród łoskotu motorów przebija się okrzyk: "To ludzie!". Lądują, uwalniając się od spadochronów, klękają i całują polską ziemię. Witają ich komendant placówki por. „Ludomir” i delegat komórki rzutów - chyba z Okręgu. Uściski serdeczne - tym bardziej, że dowódca ekipy skoczków okazał się znajomym por. „Ludomira”.

Nastrój świąteczny. Stopniowo cichnie pomruk oddalającego się samolotu. Teraz wkrada się dźwięk syren z kierunku Otwocka i od strony Mińska Mazowieckiego. Uprzytomnia nam to, że wokół nas w niedalekiej przecież odległości są posterunki i garnizony policji niemieckiej... czas więc zwijać gospodarstwo...

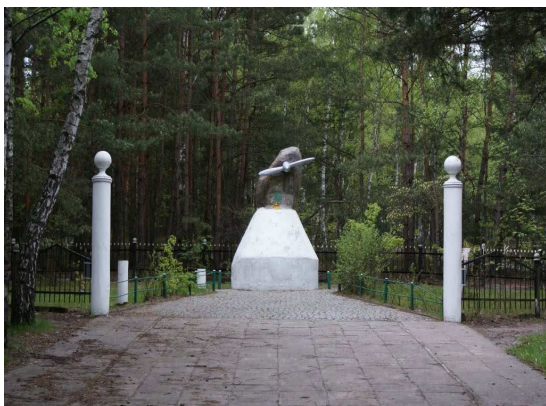
Liberator przed startem do Polski oraz odbiór zrutu w Kampinosie

Po chwili...już...jedziemy do miejsca .. ich ukrycia. Znajduje się ono w odległości około 2 km od zrzutowiska, na obrzeżu wsi Kąck... w zabudowaniach pana K. Iwanowskiego - oficera rezerwy i żołnierza AK. Po 20 minutach jesteśmy na miejscu, wyładujemy zasobniki i zwalnim furmanki...Znosimy we dwóch zasobniki i układamy w dole wykopanym wewnątrz budynku gospodarczego... W tym momencie z kierunku Wiązowny padają strzały. Obaj wiemy, co może to oznaczać. Decydujemy się zawałać dół, czym się da... wnosimy do budynku drewno przygotowane na opał i układamy na świeżej i miękkiej ziemi...Zacieramy ślady i można odejść.
"

Dla porównania spojrzeń z dołu i z góry – przeczytajmy raport lotników o tym samym zrzucie 4 skoczków. 9 zasobników i 6 paczek zawierających broń i inny sprzęt wojskowy:

"...„Pierzyna”... Ekipa Weeller 5. Zrzut na placówkę zasadniczą o g. 00.15. nalotów 3. Ludzie skakali przy 3. Litera rozpoznawcza dobrze nadana. Spadochrony otworzone”...

Te bohaterskie naloty nad Warszawę były okupione dużymi stratami. Wszystkie miejsca zestrzelenia

alianckich samolotów są oznaczone pomnikami. M.in .znajdują się one przy Reducie Wolskiej, na placu Krasińskich, w Parku Skaryszewskim, a jeden w Michalinie, w IV.Rejonie Obroży, na tzw. Wzgórzu Lotników.

Pomnik zestrzelonych w Michalinie

W nocy z 14 na 15 sierpnia 1944 roku spadł tu Liberator KG 939 „A” z 31 dywizjonu bombowego SAAF (Siły Powietrzne Południowej Afryki). Z 8 osobowej załogi zginęło 3 członków.. Pozostali przez Moskwę wrócili do domu.

Przed wybuchem Powstania, podobnie jak w innych Rejonach najważniejszym zadaniem stała się działalność wywiadowcza. Wzmoczony ruch wojsk na „linii otwockiej” i „drodze lubelskiej” był obserwowany, oceniany i opisywany w raportach wysyłanych do Dowództwa Obwodu w Warszawie. Przekazywane informacje być może przyczyniły się do wyznaczenia terminu wybuchu Powstania, ale..... żołnierze Rejonu już jej nie doczekali, ponieważ wcześniej znaleźli się po drugiej stronie frontu. Niemców wyparto z Otwocka, Świdra, Józefowa oraz Wiązowny, już 30 lipca.

Zamiast rozdziału: Działania podczas Powstania parę zdań

Od Autora Programu

To już nowy rok. Drugi rok naszego **Programu**. Przede mną na ekranie powstaje opowiadanie o czwartym Rejonie – o Otwocku, Wiązownej, Karczewie i Celestynowie. Ale myśli biegną gdzie indziej. Wstecz. W czas gdy 71 lat temu 20. Stycznia, , przy 25-cio stopniowym mrozie przechodziłem pod Józefowem po lodzie przez Wisłę w drodze z majątku Gole pod Grodziskiem – do Świdra, gdzie na poddaszu stacji karczewskiej ciuchci koczowała moja rodzina. Kończył się dla mnie prawie półroczny okres rozstania. Za mną Powstanie, Pruszków, Komorów i Gole, przede mną mama i bracia nie widziani od lipca 1944, tj. od swojego wyjazdu na „letnisko”. Tato odwiedził ich tu 29. lipca, aby pożegnać się i wrócić do Powstania. Nie wrócił, bo w nocy wysadzono mosty na Świderce, a rano przed ich dom zajęchał rosyjski czołg. *„Nie bojsa, zawtra budiesz w Warszawie”* pocieszył go czołgista. Za 4 dni ten sam czołgista wracając krzyknął: *„tam faszystowskoje wastanije...my dzieś padażdiom”*. I poczekali, najpierw półtora, a potem jeszcze cztery miesiące.

Tak jak mój tato, to i żołnierze IV. Rejonu znaleźli się niespodziewanie po drugiej stronie frontu. Nagle oswobodzeni od wroga, pełni sił i entuzjazmu chcieli brać czynny udział w powrocie polskiej państwowości. Nie było im to jednak dane, bo wojsko stanęło, ale NKWD nie.

Korzystając z radości i naiwności ludzi oswobodzonych od przekłętą okupanta, spokojnie i metodycznie przygotowywało się do likwidacji struktur Polskiego Państwa Podziemnego. Uzupełniali swoje listy, zawierali nowe znajomości, zapraszali do współpracy i ujawniania się. Nie trwało to długo.

Pierwsze ofiary czerwonego terroru poznały czym jest to „wyzwolenie” już po tygodniu. Aresztowania, przesłuchania i zesłanie do rosyjskich gułagów, rozpoczęte w IV. Rejonie, stały się dla żołnierzy przekleństwem lat powojennych. Z Rejonu Otwock wywieziono na Syberię ponad 30 osób. Listy zesłanych znajdziecie na portalu: *NA PRZEDPOLU WARSZAWY*.

Jedyną dobrą stroną tej sytuacji było w miarę wczesne ujawnienie NKWD-owskich metod zniewalania „wyzwalanych”. Informacje o nich, kanałami akowskiej łączności, dotarły do Dowództwa Powstania i wszystkich dowódców lewobrzeżnych Rejonów „Obroży”. Ostrzeżenie to pomogło zdecydowanie zmniejszyć liczbę późniejszych ofiar NKWD i UB.

mogila 397 ofiar NKWD i UB w Otwocku

...

Przepraszam za te swoje prywatne dywagacje, ale cała moja opowieść o Obroży to też są tylko wspomnienia świadków niektórych ważniejszych lub ciekawszych faktów z przeszłości.

Jeżeli jednak po naszej WIZJI poświęćcie tematowi jeszcze choć chwilę, jeśli sięgniecie do książek, czy do Internetu, to moja satysfakcja i radość wszystkich realizatorów tego programu będzie ogromna.

Augustyn DOBIECKI
SPPW, TPW

Miejsca pamięci

IV Rejonu „Koralewo” „Fromczyn” - Otwock

ANIN

UL. RZEŹBIARSKA 46, KOŚCIÓŁ MB KRÓLOWEJ POLSKI

Wewnątrz tablica *"Ś.P. Żołnierzom Armii Krajowej IV Rejonu „Koralewo Fromczyn” VII Obwodu „Obroża” Warszawa Powiat zmarłym, zaginionym i poległym w walkach o niepodległość Polski w latach 1939-1944. Mieszkańcy Anina".* Tablica została poświęcona 5 października 1986 roku.

BŁOTA

UL. PTASIA 34, kościół Maksymiliana Kolbego **Tablica**

z szarego granitu, poświęcona pamięci żołnierzy AK 4 Rejonu „Koralewo Fromczyn” zmarłych, zaginionych i poległych w walkach o wolność Polski w latach 1939-1944. Tablicę ufundowali żołnierze pododdziału Dywersji Bojowej z Józefowa, w hołdzie dla poległych i zmarłych kolegów.

CELESTYNÓW

STACJA PKP. Na granitowym głazie tablica z napisem:

"W tym miejscu 20 maja 1943 r. grupa żołnierzy Armii Krajowej odbiła z rąk hitlerowców 49 patriotów polskich przewożonych z więzienia w Lublinie do obozu zagłady w Oświęcimiu. Cześć bohaterom walk o wolność Ojczyzny. Społeczeństwo Celestynowa. "

KOŚCIÓŁ NM PANNY. Wewnątrz dwie tablice:

- **Tablica** poświęcona żołnierzom AK i Szarych Szeregów placówki „Wilk”, dowódcy placówki Zygmuntowi Szczakowskiemu ps. „Rawa” oraz kapelanowi ks. Eugeniuszowi Banasiewiczowi. Bazą placówki były plebania i dwór „Radzin”. Tablicę poświęcono 8 maja 1995 roku.

- **Tablica** poświęcona żołnierzom AK poległym 20 maja 1943 roku podczas odbicia więźniów w Celestynowie, por. Stanisławowi Kotorowiczowi ps. „Kron” (cichociemny) i ppor. Włodzimierzowi Styśle ps. „Jan II”. Tablica została ufundowana przez mieszkańców Celestynowa. Poświęcono ją 21 maja 1997 roku.

FALENICA

Kościół parafialny. Tablica z czarnego granitu umieszczona w kruchcie z napisem: *„Żołnierzom Armii Krajowej Oddziału Bojowego „Skryty” Komendy Dywersji Okręgu Warszawa poległym w walkach z okupantem hitlerowskim 1939-1944. Towarzysze broni”*. Na tablicy jest wymienionych 15 nazwisk i pseudonimów. Oddział Józefa Czumy ps. „Skryty” (cichociemnego) składał się z czterech jednostek: „Radość”, „Falenica”, „Wiązowna-Świder” i „Otwock-Karczew”. Por. piech. Józef Czuma ps. „Skryty”, ur. 6 lutego 1915 roku, przeszkolony w dywersji w Wielkiej Brytanii, zrzucony do kraju w nocy z 17 na 18 lutego 1943 roku, został przydzielony do Kedywu Okręgu AK Warszawa jako dowódca oddziału dywersyjnego (oddział „Skrytego”). Aresztowany przez gestapo 12 lipca 1944 roku w pobliżu Dworca Głównego w Warszawie pod nazwiskiem Zygmunt Krokowski, około 19 lipca został zamordowany w al. Szucha.

UL. WALCOWNICZA (d. Handlowa) Tablica pamiątkowa umieszczona na dwóch głazach, poświęcona rocznicy bitwy stoczonej pod Falenicą 19 września 1939 roku przez 13 DP Strzelców Kresowych i 3 Lubelski Dywizjon Artylerii Konnej. Uroczyste poświęcenie pomnika nastąpiło 19 września 1990 roku w 51 rocznicę bitwy pod Falenicą.

CMENTARZ WOJENNY. Pomnik poświęcony żołnierzom WP i AK poległym w walkach z Niemcami w latach 1939-1945. Pomnik usytuowany jest w części środkowej cmentarza wojennego, przyległego do cmentarza parafialnego w Falenicy. Spoczywa na nim 633 żołnierzy i oficerów.

JÓZEFÓW

UL. 3 MAJA, kościół Matki Boskiej Częstochowskiej.

- **Tablica** granitowa o treści: *"Ś.P. żołnierzom Armii Krajowej IV Rejonu „Koralewo Fromczyn” w Otwocku VII Obwodu „Obroża” Warszawa Powiat zmarłym, zaginionym i poległym w walkach o niepodległość Polski w latach 1939-1944. Rodziny i towarzysze broni"*. Tablicę ufundowała grupa żołnierzy 4 Rejonu. Odsłonięcie tablicy odbyło się we wrześniu 1980 roku.
- Na terenie przykościelnym postawiono **pomnik** wykonany w cemencie. Na postumencie leży krzyż, na końcach ramion są daty powstań: kościuszkowskiego, listopadowego i styczniowego, a na najdłuższym ramieniu krzyża data Powstania Warszawskiego 1 VIII - 2 X 1944 r. Nad krzyżem stojąca postać Chrystusa.
- Obok pomnika postawiono **kamień** z umieszczoną na nim tablicą upamiętniającą 39 rocznicę wybuchu Powstania. Na tablicy zamieszczono urywek wiersza:

*Bo Twoją wolą i zrządzeniem
Byliśmy świata jak na pokaz
Miłością, prawdą i sumieniem*

Tablicę ufundowało środowisko żołnierzy VII Obwodu AK „Obroża”.

PLAC PRZED URZĘDEM MIASTA. **Pomnik** łączniczek AK przedstawiający sylwetkę młodej dziewczyny, symbolizującej patriotyzm i ofiarność tysięcy polskich kobiet walczących podczas II wojny światowej. Powstał z inicjatywy Eugenii Szymczak, komendantki służb sanitarnych AK w Falenicy oraz ŚZZAK. Autorem jest artysta rzeźbiarz prof. Bohdan Chmielewski, żołnierz AK. Pomnik odsłonięto 29 lipca 2001 roku.

KARCZEW

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY ŚW. WITA, KAPLICA Z TABLICAMI, POŚWIĘCONA OFIAROM II WOJNY ŚWIATOWEJ

- **Tablice** zawierają nazwiska poległych i zamordowanych żołnierzy i cywilów, obywateli miasta i gminy Karczew, wśród nich dowódcy oddziału Dywersji Bojowej AK w Karczewie por. Izydora Henryka Szyperskiego ps. „Mechanik”. Poświęcenia kaplicy dokonał ks. bp Władysław Miziołek w listopadzie 1968 roku.
- **Tablica** poświęcona żołnierzom VII Obwodu AK „Obroża”. Na tablicy znak VII Obwodu AK, znak Polski Walczącej w wieńcu laurowym oraz napis: *"Ś.P. żołnierzom Armii Krajowej IV Rejonu „Koralewo Fromczyn” w Otwocku VII Obwodu „Obroża” Warszawa Powiat zmarłym, zaginionym i poległym w walkach o niepodległość Polski w latach 1939-1944. Rodziny i towarzysze broni"*.

STADION KLUBU SPORTOWEGO "MAZUR". **Głaz** z tablicą poświęconą ofiarom łapanki na tajnym meczu piłkarskim w 1943 roku. W trakcie nielegalnego meczu piłkarskiego pomiędzy zespołami AKS Karczew i Falą Grochów Niemcy dokonali łapanki wśród uczestników.

RYNEK. Pomnik poświęcony mieszkańcom Karczewa poległym w obronie Ojczyzny od czasu założenia miasta w 1548 roku do 1945 roku. Pomnik wykonany z piaskowca i płyt marmurowych, na wysokim postumencie rzeźba Orła Białego, w dolnej części pomnika napis na tablicy: *"Polegli abyśmy mogli żyć. 1918 1939 1945. Społeczeństwo Miasta i Gminy Karczew"*. Z prawej strony postumentu: "1548". Z lewej: "1983". Z tyłu: herb miasta Karczewa i tabliczka z nazwiskami fundatorów. Obiekt powstał z inicjatywy żołnierzy AK w Karczewie.

**UL. KS. WŁADYSŁAWA
ŻABOKLIICKIEGO, cmentarz,**

Pomnik Orła Białego na grobach żołnierzy poległych we wrześniu 1939 roku i w latach okupacji. Kwatera grobów żołnierskich powstała w czasie działań wojennych na

terenie Karczewa we wrześniu 1939 roku. Pomnik Orła Białego został ustawiony przez miejscowe oddziały AK nocą w czasie okupacji. Statua Orła Białego dwumetrowej wysokości została wykonana z betonu przez więźniów zatrudnionych w latach 1938-1939 przy budowie wału przeciwpowodziowego na karczewskich polach wzdłuż prawego brzegu Wisły.

WJAZD DO WSI CAŁOWANIE OD STRONY KARCZEWA

Płyta z piaszkowca na kamiennym postumencie, poświęcona ofiarom egzekucji dokonanej przez Niemców 17 lipca 1942 roku. Treść napisu: *"W tym miejscu dnia 17.VII.1942 r. zginęli z rąk faszystów niemieckich: Drewicz Teodor lat 70, właśc. maj. Całowanie, Tokarski Andrzej, por. WP, Możejko Henryk, pchor. WP, Młynarski Jan urzęd. Poczt. W skiej, Koene Jerzy, nar. greckiej. Bojownikom o Wolność i Demokrację Koło ZboWiD Karczew. 19.VII.1981 r. "*

MALCANÓW

SZKOŁA PODSTAWOWA. Tablica poświęcona ppor. Marianowi Mazowieckiemu ps. „Ludomir” dowódcy 4 kompanii 4 Rejonu „Fromczyn” VII Obwodu AK „Obroża”. Po wkroczeniu wojsk sowieckich, ścigany przez NKWD, zginął w 1944 roku. Był nauczycielem szkoły w Malcanowie. Tablicę odsłonięto w maju 1995 roku.

MICHALIN

GÓRA LOTNIKÓW **Pomnik** lotników alianckich postawiony w lesie w Michalinie, w miejscu gdzie w nocy z 14 na 15 sierpnia 1944 roku spadł samolot niosący pomoc powstańczej Warszawie - Liberator KG 939 „A” z 31 dywizjonu bombowego SAAF (Siły Powietrzne Południowej Afryki). Z 8 osobowej załogi zginęło 3 członków. Samolot wiózł dla walczącej Warszawy broń, amunicję, leki i żywność.

UL. SŁONECZNA 16 **Pomnik** wykonany z szarego granitu z płytą z czarnego granitu, poświęcony pamięci poległych w walce z gestapo i żandarmerią niemiecką 4 żołnierzy AK: ppor. Jerzego Wiszniowskiego, kpr. Zofii Wiszniowskiej, kpr. „Alka” i kpr. Jana Firleja.

MIĘDZYLESIE

UL. PAPROCIOWA 2, kościół NMP. Wewnątrz **tablica:** *”W 70 lecie harcerstwa druhom 91 MDH im. Kościuszki żołnierzom Armii Krajowej, którzy oddali życie za Ojczyznę, cześć i chwała 1939-1945”*. Na tablicy umieszczono imiona i nazwiska 12 mężczyzn

OLSZYNY MAJDAN

Tablica na oficynie dworku Haliny Królikowskiej, upamiętniająca pobyt gen. Michała Tokarzewskiego Karaszewicza i płk. dypl. Stefana Roweckiego w październiku 1939 roku.

OTWOCK

UL. ARMII KRAJOWEJ. Na skwerze im. Szarych Szeregów **pomnik** w kształcie opaski znicza wykonany ze stopu miedzi na podłożu z kamienia, poświęcony żołnierzom AK 4 Rejonu „Fromczyn” oraz Szarych Szeregów

CMENTARZ PARAFIALNY

- **Mogiła zbiorowa** zawierająca szczątki 397 nieznanych ofiar z okresu 1944-1945. Ekshumacji dokonano w kwietniu 1989 roku z rowu porośłego sosnami poza terenem cmentarza. W obrębie mogiły postawiono 3 krzyże.
 - **Płyta** z piaskowca, poświęcona żołnierzom WP poległym w kampanii 1939 r.
 - **Obelisk** z piaskowca poświęcony żołnierzom poległym w latach 1944-45
- ## KOŚCIÓŁ ŚW. WINCENTEGO A PAULO.
- **Tablica** z szarego marmuru pamięci komendantów AK 4 Rejonu „Koralewo-Fromczyn” VII Obwodu „Obroza” w latach 1940-1944: Mieczysława Sawickiego ps. „Maciej”, rtm. Edmunda Grunwalda ps. „Jarema”, kpt. Antoniego Dorożyńskiego ps. „Michał”, kpt. Stanisława Szulca ps. „Kania”. Ufundowana przez żołnierzy AK, poświęcona 11 listopada 1999 roku.
 - **Tablica** poświęcona ppor. Zygmuntowi Migdalskiemu ps. „ZZ”, dowódcy dywersji 4 Rejonu.

- **Tablica** z czarnego marmuru, poświęcona żołnierzom AK 4 Rejonu „Koralewo-Fromczyn” zmarłym, zaginionym i poległym w walkach o niepodległość Polski w latach 1939-1944.

UL. W. REYMONTA.

Głaz upamiętniający zagładę Żydów z getta otwockiego. Na tablicy wykuty napis w językach polskim i hebrajskim: *"Miejsce straceń 5000 Żydów, którzy 19-ego VIII 1942 r. zginęli z rąk hitlerowskich ludobójców. Cześć Ich pamięci! "*

PĘCLIN

Kapliczka przy szosie **z tablicą**, poświęconą cichociemnym i żołnierzom AK. W latach 1939-1944 okolice wsi Pęcłin były miejscem koncentracji wielu zgrupowań AK oraz wydarzeń związanych z konspiracją. Nocą 3 kwietnia 1944 roku placówka AK kryptonim „Pierzyna” przyjęła 4 skoczków oraz broń. Dowódcą placówki był por. Marian Mazowiecki ps. „Ludomir”.

POGORZEL WARSZAWSKA

Obelisk z szarego piaskowca z metalową tablicą. Oddziały AK i AL przeprowadziły w pobliżu stacji kolejowej cztery akcje zbrojne na niemieckie transporty wojskowe, zadając Niemcom znaczne straty w ludziach i sprzęcie, dezorganizując transport kolejowy okupanta.

RADOŚĆ

UL. WILGI, kościół parafialny Matki Boskiej Anielskiej.

Tablica z czarnego granitu umieszczona w kruchcie kościoła: *"Ś.P. żołnierzom Armii Krajowej Oddziału Dywersji Bojowej „Radość” w IV Rejonie Koralewo-Fromczyn w Otwocku VII Obwodu „Obroza” Warszawa Powiat, zmarłym, zaginionym i poległym w walce o wolność i niepodległość Polski w latach 1939-1944. Koledzy z ODB „Radość” w 50. rocznicę utworzenia Kedywu."* Z lewej strony tablicy wizerunek Orła Białego oraz Krzyż Armii Krajowej. Tablicę odsłonięto 8 listopada 1992 roku w czasie uroczystej mszy św. celebrowanej przez ks. bp. Stanisława Kędziorę.

WAWER

UL. 27 GRUDNIA, cmentarz. 27 grudnia 1939 roku Niemcy dokonali w Wawrze masowej zbrodni na mieszkańcach Wawra i Anina. W egzekucji zginęło 107 mężczyzn. Był to odwet za zabójstwo dzień wcześniej 2 podoficerów z niemieckiego batalionu budowlanego (Baubataillon). Niemcy zostali zastrzeleni w lokalu miejscowej restauracji przez znanych w okolicy bandytów - Mariana Prasulę i Stanisława Dąbka. W 1944 roku, po zajęciu Pragi, w miejscu egzekucji wystawiono pomnik mauzoleum.

UL. TADEUSZA KOŚCIUSZKI (d. Śnieżki) na tzw. Glinkach Cmentarz Ofiar Wojny 1939-1945, miejsce spoczynku obrońców stolicy z 1939 roku pochodzących z gminy Wawer, rozstrzelanych w Wawrze 27 grudnia 1939 roku, żołnierzy polskich i radzieckich poległych w walkach o Pragę w 1944 roku oraz innych zamordowanych w Wawrze i Aninie w czasie okupacji.

WIĄZOWNA

KOPIEC PRZY URZĘDZIE GMINY Obelisk z piaskowca z wmontowaną tablicą metalową z napisem: *"W hołdzie żołnierzom RZ-plitej, w tym Armii Krajowej VII Obwodu „Obroża” IV Rejonu „Kromczyn.”*

CMENTARZ PARAFIALNY Kwatera żołnierzy WP poległych w latach 1939-1945.

KOŚCIÓŁ ŚW. WOJCIECHA. Tablica z czarnego granitu, poświęcona pamięci poległych i zmarłych żołnierzy WP walczących o wolność Ojczyzny w latach 1939-1945 i żołnierzy AK VII Obwodu „Obroża” Rejon Wiązowna.

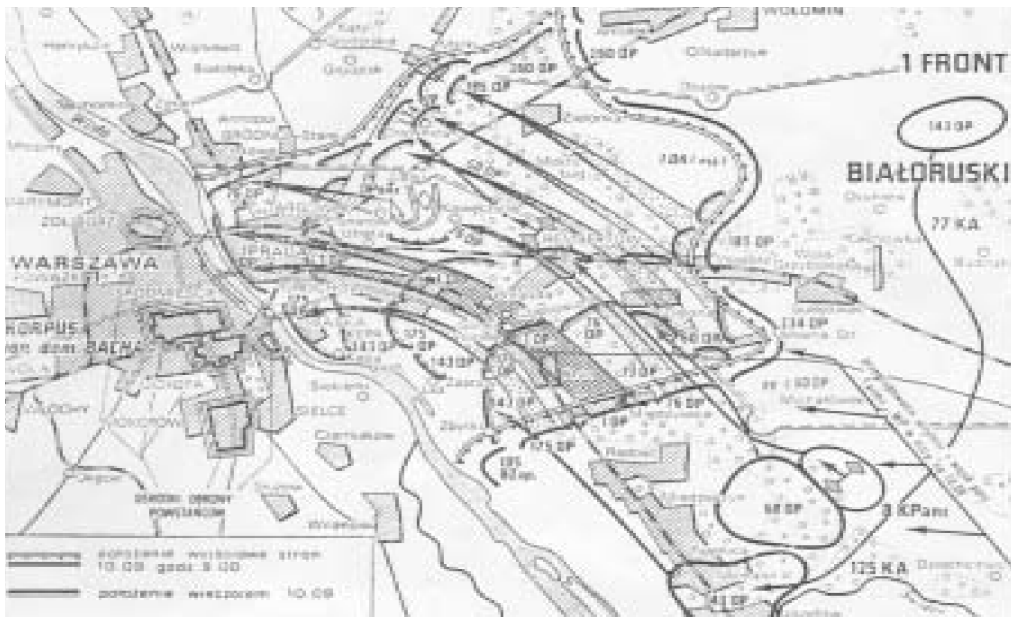
ZERZEN

CMENTARZ PARAFIALNY. Obelisk z szarego granitu, poświęcony nieznanym żołnierzom poległym w latach 1944-1945.

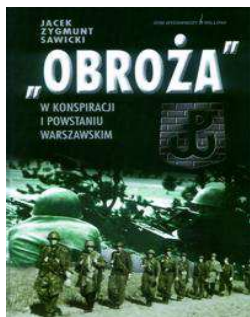
KOŚCIÓŁ PARAFIALNY. Tablica z czarnego granitu, poświęcona pamięci żołnierzy Armii Krajowej 4 Rejonu „Koralewo-Fromczyn”, poległych, zaginionych i zmarłych w latach 1939-1944.

O Obroży czytaj:

 VII OBWÓD AK OBROŻA	NA PRZEDPOLU WARSZAWY VII Obwód "Obroża" Okręgu Warszawskiego Armii Krajowej				 GRUPA KAMPINOS 1944	
na	Obroża	Rejony Obroży	Grupa Kampinos	Oddziały Kresowe	Historia OWP ŚŻAK	Oci

Sowiecka mapa „oczekującego” frontu

ŚWIATOWY ZWIĄZEK ŻOŁNIERZY ARMII KRAJOWEJ
Zarząd Okręgu Warszawa-Powiat
Śródmiejska: "Obroża" i "Grupa Kampinos"
ul. Braci Żaluskich 7, 01-733 Warszawa
sszakowp@ibprs.pl

ZESZYT Y PROBLEMOWE TOWARZYSTWA PRZYJACIÓŁ WARSZAWY

Zeszyt 4/5 z serii „Obroża”

Teksty: Augustyn DOBIECKI, Zdjęcia: Augustyn DOBIECKI, Franciszek TRYNKA oraz
archiwum TPW. Opracowanie: Marta i Augustyn DOBIECCY. nakład 100+30 egz.

Styczeń 2016 r.

wydano nakładem CZŁONKA WSPIERAJĄCEGO TPW – firmy

COMPLIT

USŁUGI PROJEKTOWE

Warszawa ul. Poprzeczna 18K * Biuro: Józefów k. Warszawy ul. Kormoranów 34 * tel/fax 022 789 49 31

WIELOBRANŻOWE PLANOWANIE I PROJEKTOWANIE ZAGOSPODAROWANIA TERENU, DRÓG,
INFRASTRUKTURY MIEJSKIEJ, ZIELENI

Przy współfinansowaniu
Stowarzyszenia Pamięci
Powstania Warszawskiego
1944

